

04.04.2008

Arvoisat kuulijat.

Olemme tärkeässä tilaisuudessa. On tärkeää, että tällainen tilaisuus on järjestetty. Yhteiskunnan on turvattava kaikilla eri aloilla että saamenkieliset oikeuspalvelut toteutuvat. Nyt olemme suurien haasteiden edessä – Suomen oikeusjärjestelmän uudistus luo suuria kysymysmerkkejä saamenkielisten palvelujen ja koko Lapin asukkaiden oikeusturvan tulevaisuuteen. Saamenkielisiä palveluja saa nykyisellään oikeusjärjestelmän kautta käytännössä vain tulkkipalvelujen kautta.

Vuonna 2004 astui voimaan uusi saamen kielilaki, joka toi parannuksia saamelaisten kielellisiin oikeuksiin. Saamelaisten tuli voida tämän jälkeen mm. asioida saamen kielellä itseään tai omaa etuaan koskevassa asiassa saamelaisten kotiseutualueen kuntien ja valtion viranomaisissa. Suomen saamelaisten tietoisuus omasta kulttuuristaan ja siten myös kielestään on kasvanut huomattavasti vuoden 1995 jälkeen. Tällöin saamelaisten perusoikeudet turvattiin hallitusmuodossa ja saamelaisille alkuperäiskansana vahvistettiin oikeus omaan kieleensä ja kulttuuriinsa kuten myös oikeus niitä koskevaan itsehallintoon. Saamen kieli oli saanut jo aiemmin oman lainsäädäntönsä vuonna 1992 ja uudessa hallitusmuodossa tämä vahvistettiin selkeäsanaisesti. Kyseiset säännökset kirjattiin myös uudistettuun vuonna 2000 astuneeseen perustuslakiin. Kuten sanottua saamelainen identiteetti on vahvistunut huomattavasti tämän jälkeen ja se käy ilmi mm. saamelaisten väestömäärän lisääntymisenä. Suomen saamelaisten määrä on lisääntynyt vuodesta 1995 vuoteen 2007 noin 2500 henkilöllä, saamelaisten kokonaismäärän ollessa nyt 9350 henkilöä. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, muualla Suomessa asuvien saamelaisten määrä on vuodesta 2003 vuoteen 2007 noussut miltei 40 % ja nyt se muodostaa jo runsaat 54 % saamelaisten määrästä Suomessa.

Pohjoissaame on saamen kielistä puhujamäärältään suurin. Pohjoissaamalla on enemmistökielen asema Utsjoella, joka on myös ainoa kunta Suomessa, jossa saamelaiset ovat enemmistönä. Suomen saamenkielisestä väestöstä noin 70 prosenttia puhuu pohjoissaamea. Pohjoissaamen tilanne on parempi kuin vähemmistösaamen kielillä, inarin- ja koltansaamalla. Kuitenkaan tilanne ei ole läheskään optimaalinen pohjoissaamenkaan osalta.

Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että valtion ja kuntien viranomaiset laativat yhdenvertaisuussuunnitelman ja työministeriön suositusten mukaan kuntien olisi tullut laatia suunnitelmat vuoden 2005 loppuun mennessä ja suunnitelmissa olisi kiinnitettävä erityistä huomioita saamelaisiin alkuperäiskansana saamelaisten kotiseutualueella. Yhdenvertaisuus-suunnitelman tarkoituksena on edistää etnistä yhdenvertaisuutta ja ehkäistä sekä välitöntä (ns. suora syrjintä) että välillistä (ns. epäsuoja syrjintä) syrjintää viranomaisen toiminnassa ja toimintaympäristössä. Suomen perustuslaissa on säädetty saamelaisten kielioikeuksista, yhdenvertaisuusvaatimuksesta ja syrjinnän kiellosta. Edelleen on perustuslain 22 §:ssä säädetty julkisen vallan velvollisuudesta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Oikeusjärjestelmässä ja poliisiyksiköissä tulisi yhdenvertaisuussuunnittelun kautta taata, että palvelu on saamenkielistä ja saamelaiskulttuurin mukaista.

Saamen kielilain toteutuminen vaatii toimintakulttuurin muutosta saamelaisten kotiseutualueen viranomaisissa. Nykyisiä toimintoja kartoittamalla, toimintavastuita selkiyttämällä ja aktiivinen ja osallistava tiedottaminen saamenkielisistä palveluista voivat parantaa huomattavasti saamenkielisten palvelujen järjestämistä ja saamen kielilain toteutumista. Saamen kielilain noudattaminen tulee nähdä viranomaisissa ensisijaisesti prosessina, eli ei riitä, jos laista on tiedotettu työyhteisölle tai saamen kielilain vaikutuksia toimialalle on pohdittu vain kerran. Viranomaisissa olisikin luontevaa yhdistää saamen kielilain toteutumisen seuranta ja palvelujen kartoitus lakisääteiseen yhdenvertaisuussuunnitelman laadintaan.

Saamen kielilain toteutuminen vaatii myös muutosta saamelaisten kielellisessä käyttäytymisessä. Mikäli kehitys saamen kielen käytössä pysyy samanlaisena, on vaara, että kaikki saamen kielet jäävät kotikieliksi, ja saamen kieltä ei käytetä virallisessa asioinnissa lainkaan. Nykytilanteessa saamenkielisten palvelujen vaatiminen tarkoittaa melkein poikkeuksetta erityisjärjestelyjä, palvelu viivästyy ja suomen kielen taitoinen saamelainen ei välttämättä pysty odottamaan saamenkielistä palvelua tai ei koe ilmapiirin olevan myönteinen saamenkielisten palvelujen vaatimiselle. Paras keino saamenkielisten palvelujen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella on saamenkielisten palvelujen luontevaksi tekeminen. Nykyisellä palvelurakenteella tämä ei ole vielä mahdollista, vaan se vaatii valtion ja kuntien viranomaisilta priorisointia ja palvelujen suunnitelmallista kehittämistä. Eri hallinnonalojen välillä tulee lisätä yhteistyötä, jotta saamelaisten kielelliset oikeudet voidaan turvata tasapuolisesti.

Yli puolet Suomen saamelaisista asuu nykyisin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Onkin kysyttävä, miten saamelaisten kielelliset palvelut ja oikeudet voidaan turvata saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Suomen perustuslaki takaa saamelaisille perustuslaillisen oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin. Nykyinen järjestelmä, jossa saamen kielen opetuksen järjestäminen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella jää saamelaisvanhempien aktiivisuuden varaan, vaarantaa saamelaisten perustuslaillisen oikeuden omaan kieleensä. Suomen valtiolla on täten ensisijainen velvollisuus huolehtia saamenkielisten palvelujen turvaamisesta saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

Saamen kielen opiskelussa tulee työyhteisössä kannustaa saamen kielen alkeita opiskelleita jatkaamaan opiskelussa yhä pitemmälle, jotta he saavuttaisivat päivittäiseen asiakaspalveluun vaadittavan saamen kielen taidon. Työyhteisöjen tulisi nähdä tämä myös resurssikysymyksenä, eli mikäli alkeiden opiskelun jälkeen opintoja ei jatketa, alkeisopiskeluun käytetty aika ja resurssit menevät hukkaan, koska alkeiden opiskelu ei takaa riittävää asiakaspalveluun vaadittavaa kielitaitoa. Kaikilla viranomaistahon eri toimialojen työntekijöille tulee taata saamanarvoiset mahdollisuudet opiskella saamen kieltä

Yleisessä kielilaissa ja saamen kielilaissa ei ole erillistä kantelumahdollisuutta lainrikkomuksien selvittämiseksi eikä sanktiojärjestelmää lainrikkomuksien ehkäisemiseksi. Yhdenvertaisuuslaki kieltää kielen perusteella tapahtuvan syrjinnän ja laissa on tätä tarkoitusta varten erillinen kantelu- ja sanktiojärjestelmä. Saamen kielilaki on luonteeltaan jo perustuslainkin johdosta tarkoitukseltaan saamen kieltä ja saamelaiskulttuuria ylläpitävä. Rikkomuksien selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi on ensiarvoisen tärkeää, että saamen kielilain toteuttamiseksi olisi luotava selkeä kantelu- ja sanktiojärjestelmä, joka voisi toimia jo olemassa olevien oikeusjärjestelmien osana. Saamen kielilain toteutuminen edellyttää, että saamen kielilakia valvotaan kattavasti, mahdollisista rikkeistä ja puutteista voi kannella ja että kielilain rikkomuksille asetetaan rangaistukset. Saamen kielilain toimivuus edellyttää, että kielilain rikkomukset ehkäistään ennakoita riittävän tasoisella sanktiojärjestelmällä.

Saamen kielilakiselvityksessä on tullut esille, että syyttäjäpalveluita voi saada vain tulkin välityksellä. Valtakunnansyyttäjävirsto vastauksessaan saamen kielilakiselvitykseen ilmoitti, että saamen kielilaki ei sitä suoraan koske, vaikkakin tulkkaus tarvittaessa järjestetään. Saamelaiskäräjien tilaaman oikeudellisen arvion mukaan valtakunnansyyttäjävirsto kuuluu niihin viranomaisiin, joihin sovelletaan yksiselitteisesti saamen kielilakia. Lähtökohtaisesti saamenkielisten palvelujen saaminen ei ole hyvällä tolalla syyttäjäpalveluissa.

Käräjäoikeusuudistus tuo omat haasteensa ja uhan saamenkielisten palvelujen tulevaisuudelle Lapin läänissä. Alkuperäisten ehdotusten mukaan saamelaisten kotiseutualue jakaantuisi kahden eri käräjäoikeuden alaisuuteen, Länsi- ja Itä-Lapin käräjäoikeuksiin, jakaen saamenkieliset palvelut kahden eri käräjäoikeuden alaisuuteen. Oikeusministeriö on perustellut esitystä mm. sillä, että se vastaisi poliisiorganisaation hallinnollisia rajoja. Käräjäoikeuksia ei voi kuitenkaan verrata poliisiorganisaatioihin, tärkeämpää on muodostaa samanlaiset hallinnolliset alueet syyttäjä- ja käräjäoikeusverkostolle. Muita vaihtoehtoja ovat se, että Lapin käräjäoikeus säilyisi ja siihen liitettäisiin koko Kemi-järven käräjäoikeus. Tätä vaihtoehtoa on ehdottanut Lapin käräjäoikeus. Toinen vaihtoehto on se, että Lapin käräjäoikeus kokonaisuudessaan liitettäisiin Rovaniemen käräjäoikeuteen ja Sodankylässä olisi pysyvä sivukanslia. Kolmas vaihtoehto on se, että muodostetaan kerralla koko Lapin kattava käräjäoikeus, eli Lapin, Kemijärven ja Kemi-Tornion käräjäoikeudet liitettäisiin Rovaniemen käräjäoikeuteen ja Sodankylään sekä Kemiin jäisi pysyvät sivukansliat.

Saamelaiskäräjien kannalta tärkeintä on, että koko saamelaisten kotiseutualue pysyy yhtenäisenä ja saman käräjäoikeuden alaisuudessa. Saamenkieliset palvelut eivät saa missään tilanteessa heiketä entisestään käräjäoikeusuudistuksessa. Saamenkielisten palvelujen tulisi päinvastoin parantua, koska nykyistä saamenkielistä palvelutasoa ei voida pitää riittävänä. Käräjäoikeudessa tulee perustaa saamenkielisen syyttäjän ja hallintosihteerin virat, jotta kansalaisten oikeusturva toteutuisi ja oikeudenkäynnit eivät viivästyisi saamen kielen käytön johdosta. Käräjäoikeuden toimipaikat eivät myöskään saa siirtyä kauemmaksi kuin nykyisin, jotta kansalaisten oikeusturva ei vaarannu. Saamelaiskäräjien kanssa ei ole neuvoteltu käräjäoikeusuudistuksesta, mutta saamelaiskäräjät vaatii, että myös sitä kuullaan käräjäoikeusuudistuksessa.

Saamelaisten kotiseutualueen syyttäjä- ja oikeusasiat vaativat erityisasiantuntemusta. Käsiteltävät asiat voivat kuulua kansainvälisten sopimusten alaisiin, vaikeisiin asioihin ja myös poronhoitoasiat ovat vaativia. Käräjäoikeusuudistuksessa oikeusministeriön tavoitteena on ollut turvata kansalaisten oikeusturva ja samoin syyttäjien/tuomarien erikoistuminen tiettyyn oikeuden alaan. Eli uudistuksen kautta halutaan parantaa oikeudenkäynnin laatua ja samalla tuloksellisuutta. Tavoite on erinomainen, mutta sen toteutuminen edellyttää sitä, että perustetaan saamelaisasioihin perehtyneen saamenkielientaitoisen syyttäjän virka ja mahdollistetaan tuomarien kouluttautuminen saamelaisalueen erityiskysymyksiin ja niiden ratkaisuihin. Näissä uudistuksissa, joita perustellaan tuottavuudella ja tehokkuudella puuttuu usein laajempi lainsäädännöllinen konteksti ja unohdetaan, että uudistukset eivät saa heikentää alueen asukkaiden asemaa. Voidaan myös kysyä, että takaako näin nopea kärä-

jäuudistuksen käsittely sen, että asiaa on tutkittu riittävästi ja monipuolisesti ja mahdollistettu kaikkien intressiryhmien kuuleminen asian valmistelussa. Nythän saamelaiskäräjiä ei ole asianvalmistelussa kuultu ja saamelaiskäräjälain mukaista neuvotteluelvoitetta on rikottu saamelaisia koskevassa asiassa.

Saamenkieliset palvelut eivät ole oikeusjärjestelmässä vielä riittävällä tasolla. Kotisivuja ja esitteitä on käännetty saamen kielille, mutta ei riittävässä laajuudessa. Yleisiä lomakepohjia, joita käytetään oikeusavussa ja oikeuksissa ei ole käännetty kattavasti saamen kielille, ja tämä hidastuttaa saamenkielistä asiakaspalvelua huomattavasti. Käännökset on hoidettava välittömästi. Saamelaiskäräjien lisäksi myös eduskunnan oikeusasiamies on edellyttänyt päätöksissään, että poliisihallinnossa tulee kääntää kaikki keskeiset lomakkeet saameksi.

Saamenkieliset palvelut hoidetaan valtion viranomaisissa pääasiassa tulkkien kautta. Saamen kieltä voi opiskella kattavasti Oulun yliopistossa, kursseja on tarjolla myös Helsingin yliopistossa, Rovaniemen ammattikorkeakoulussa ja Lapin yliopistossa. Oikeusnotaari koulutukseen voi hakea saamenkielisten kiintiöllä. Onkin tärkeää turvata jo koulutusvaiheessa saamenkieliset palvelut saamelaisten kotiseutualueella. Tämä koskee kokonaisvaltaisesti koko oikeusjärjestelmää, sekä poliiseja, asianajajia ja oikeusnotaareja. Koulutukseen yhteydessä tulee tarjota mahdollisuutta ja kannustaa saamen kielen opiskeluun.

Saamenkielisten palvelujen luontevaksi tekeminen edellyttää ennakoivaa järjestelmää, eli asiakkaan tullessa vaatimaan saamenkielisiä palveluja, ei oltaisi miettimässä mistä tulkki järjestyy ja mitä saamen kielilaki oikein edellyttää. Viranomaisiin tulee perustaa asiakasrekistereitä, joihin tietenkin pyydetään asiakkaan suostumus, joiden kautta ohjataan saamenkielinen tiedotus, järjestetään tulkki tai ohjataan henkilö saamen kielen taitoisen viranhaltijan luokse. Viranomaisten yleisissä tiedotuksissa ja virastotalojen opastuksissa tulee kertoa, ketkä työntekijät voivat palvella saameksi, jotta saamenkieliset osaavat hakeutua heidän luokseen.

Lapin käräjäoikeudessa työskentelee saamen kielilakiselvityksen perusteella kaksi pohjoissaamen alkeet hallitsevaa työntekijää. Alkeiden hallitseminen ei riitä riittävään asiakaspalveluun. Saamen kielen taito katsotaan vain harvoin erityiseksi ansioksi virantäytössä. Saamen kielilakiselvityksen mukaan ongelmallista on se, että Rovaniemen hovioikeudessa ja Lapin käräjäoikeudessa, jotka palvelevat ensimmäisenä saamelaisten kotiseutualueen asukkaita, saamen kielilain vaikutukset työyh-

teisön toimintaan tunnetaan huonosti. Lapin käräjäoikeuden osalta kaikki opasteet, kulkuohjeet ja taulut käännetään pohjoissaameksi. Lisäksi käännetään muutamia ilmoituksia, kuulutuksia, pöytäkirjoja, lomakkeita ja päätöksiä pohjoissaameksi. Muita dokumentteja ei käännetä pohjoissaameksi. Inarin- ja koltansaameksi käännetään kaikki opasteet, kulkuohjeet ja taulut sekä muutamia kuulutuksia, lomakkeita ja päätöksiä. Lisäksi inarinsaameksi käännetään muutamia ilmoituksia. Tuomioistuimet täyttävät saamen kielilain edellytykset tyydyttävästi selvityksen mukaan.

Saamen kielilakiselvityksen mukaan kihlakuntien työntekijöiden saamen kielen taito on vähäinen. Käsivarren kihlakunnassa yksikään työntekijä mukaan luettuna esimies ei hallitse saamea lainkaan. Inari-Utsjoen kihlakunnassa saamen kielen alkeet hallitsee kolme henkilöä. Sodankylän kihlakunnassa yksi työntekijä osaa pohjoissaamea hyvin ja voi palvella pohjoissaameksi. Kihlakuntien työntekijöistä 90 % ei osaa lainkaan saamea. Laillisuusvalvontaa suorittavien kihlakuntien osalta voisi olettaa, että saamen kielilain velvollisuudet ja edellytykset tunnetaan hyvin. Kuitenkin vain 5 % vastaajista tuntee saamen kielilain vaikutukset erittäin hyvin, vaikutukset tuntee hyvin 38 % vastaajista. Saamen kielilain edellytykset tuntee huonosti 33 % ja lakia ei tunne lainkaan 24 % kihlakuntien työntekijöistä. Saamen kielilakiselvityksessä kysyttiin myös kihlakuntien työntekijöiden suhtautumista saamen kielilakiin. Puolet vastaajista suhtautuu myönteisesti, noin 30 % mielestä saamen kielilaila ei ole merkitystä ja 8 % vastaajista suhtautuu saamen kielilakiin kielteisesti. Kielteinen suhtautuminen saamen kielilakiin ei voi poliisitoimessa olla vain yhden työntekijän mielipide, vaan se heijastaa koko työyhteisön suhtautumista lakiin ja saamelaisien kielellisiin oikeuksiin. Jatkossa kihlakuntien esimiesten tulisi erityisesti kiinnittää huomiota poliisien ja kihlakuntien muiden työntekijöiden tietämyksen kasvattamiseen saamen kielilaista, saamelaisista ja saamelaiskulttuurista sekä huolehtia työyhteisöjen ilmapiirin ja asenteiden lainmukaisuudesta ja suvaitsevaisuuden kunnioittamisesta.

On tärkeätä, että kansalaiset luottavat yleistä järjestystä valvovaan poliisilaitokseen. Luottamus edellyttää, että myös saamelaisien kielelliset oikeudet toteutuvat oikeudenmukaisesti erityisesti poliisin ja kansalaisten kohtaamistilanteissa. On tärkeätä, että saamelaiset voivat käyttää omaa kieltään, jotta he pystyisivät ilmaisemaan itseään täsmällisesti ja että väärinkäsitykset pystyttäisiin minimoimaan, jotka voivat syntyä kielellisten ymmärtämisvaikeuksien johdosta.

Oikeuslaitoksen piirteisiin kuuluu tavalliselle kansalaiselle vieras muodollisuus päätöksenteossa ja kielenkäytössä. Lainkäytönvallan sanasto on useimmille vieras omalla äidinkielellä ja saamen kie-

len kannalta erityisesti, koska juridinen terminologia on vieras, eikä se ole täysin vakiintunut saamen kieleen. Oikeusapu on erityisen tärkeä saamelaisille, koska yksityiset asianajotoimistot eivät kuulu saamen kielilain piiriin. Saamelaisalueen viranomaisista oikeusavusta saa parhaiten ja ilman erityisjärjestelyjä saamenkielistä palvelua, mutta vain pohjoissaamen osalta. Oikeusavussa kirjallisia dokumentteja ei juuri käännetä saamen kielille. Oikeusavun työssä olisi hyödyllistä käännättää virallisten asiakirjojen pohjia valmiiksi saamen kielille, kuten kauppakirjat tai testamentit. Tämä edistäisi saamen kielen käyttöä.

Saamenkielisiä palveluja pidetään usein resurssikysymyksenä, vaikka asia ei ole niin. Kysymys on lain noudattamisesta, ei resursseista. Kaikkein edullisimmin viranomaiset selviäisivät saamen kielilain aiheuttamista kustannuksista palkkaamalla saamenkielistä henkilöstöä, tekemällä yhteistyötä kuntien ja muiden viranomaisten kanssa ja luomalla saamenkielellä palvelua haluaville ennakoiva palvelujärjestelmä. Enää ei voi perustella sitä, että saamenkielellä palvelun vaatiminen olisi yllätys ja poikkeus. Viranomaisilla on saamen kielilain mukaa vastuu edistää saamen kielen käyttöä. Se on iso vastuu ja koskee kaikkia yhteiskunnan eri aloja. Saamen kielen käytön edistäminen on jäänyt pääasiassa käännöspalvelujen varaan. Yhteiskunnan eri muutokset ja palvelujen keskittäminen tuovat uusia uhkia saamenkielisten palvelujen toteutumiselle. Uhkana on, että käräjäpalveluiden lisäksi maistraattipalvelut siirtyisivät yhä kauemmas saamelaisten kotiseutualueelta. Palvelujen keskittäminen ja siirtäminen on epäreilua paitsi asiakkaiden, myös muuttotappiosta kärsiviä kuntia kohtaan. Valtion tulisi paremminkin tukea muuttotappioalueita luomalla niihin työpaikkoja, ei poistaa niitä. Valtionhallinnon tuottavuusohjelma estää saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisen henkilökunnan palkkaamisen ja hankaloittaa saamen kielilain toteutumista. Tuottavuusohjelmaa tulee toteuttaa huomioiden saamen kielilaki.

Saamelaiskäräjän terveiset Suomen syyttäjälaitokselle ovat selkeät. Saamelaisten oikeusturvaa on kehitettävä ja saamenkielisten oikeudet eivät saa heikentyä. Nykyinen saamenkielisten palvelujen taso ei ole riittävän laajaa, ja uhkana on, että palvelutaso heikkenee entisestään. Suomen oikeusjärjestelmän erityisenä vastuuna on noudattaa Suomen lainsäädäntöä kirjaimellisesti ja näyttää esimerkkiä muille viranomaisille oikeasta toimintatavasta. Saamen kielilain noudattaminen on ollut puutteellista, ja parantamisen varaa olisi paljonkin. Oikeuslaitoksen tulee kaikessa toiminnassaan noudattaa saamen kielilakia eikä voi tehdä sellaisia ratkaisuja, jotka heikentäisivät saamen kielen asemaa lainvastaisesti. Hallintouudistukset voivat olla juuri tällaisia muutoksia.

Me saamelaiskäräjät vaadimme, että saamenkielisiä palveluja on kehitettävä. Asioita ei voi hoitaa vain tulkkien ja kääntäjien kautta, vaan saamen kielen käyttöä on edistettävä aidosti ja taattava saamelaisten oikeusturva. Samalla tulee huolehtia myös siitä, että syyttäjillä ja tuomareilla on riittävä asiantuntemus. Virkamiesten ja käräjäoikeuksien siirtyessä yhä kauemmas saamelaisten kotiseutualueelta on myös vaarana, että heidän asiantuntemuksensa saamelaisalueen erityiskysymyksistä huononee ja tätä kautta myös päätökset huononevat. Saamelaiskäräjät myös edellyttää, että viranomaisten on edistettävä saamen kielen käyttöä ja tiedotettava saamen kielilaista ja sen velvoitteista asiakkaille ja työntekijöille aktiivisesti. Hyvät kuulijat, valitettavasti minulla ei ollut puheessani kovin paljoa myönteistä sanottavaa. Eli kehittämisen ja parantamisen varaa on paljon - siirrän paljon nyt teille, hyvät kuulijat. Toivon, että sanamme muuttuvat pikaisesti teoiksi ja pystymme yhdessä parantamaan saamelaisten oikeusturvaa kokonaisvaltaisesti. Kiitos mielenkiinnosta.